

OBNOVA

ČASOPIS ZA KULTURU, DRUŠTVO I POLITIKU

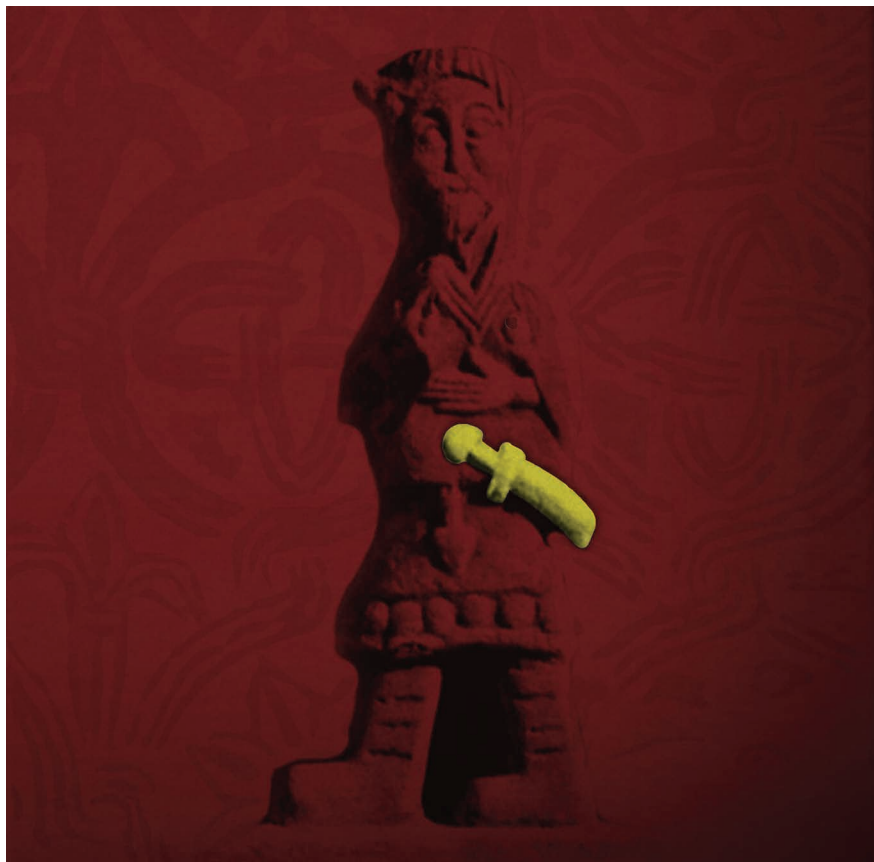
BROJ 11
TEMA BROJA:
RAT

ZAGREB, KOLOVOZ 2019.

SLIKA NASLOVNICE

Ante Brešić pl. Mikulić, doctorandus hist. art., mag. art.

Baština rata, ulje na platnu, 40 x 40 cm

OBNOVA

Časopis za kulturu, društvo i politiku

NAKLADNIK

Udruga „Obnova“
Ogranak Matice hrvatske u Velikoj Gorici

ZA NAKLADNIKA

Marko Paradžik

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Marko Paradžik

VODITELJ UREDNIŠTVA

Marin Sabolović

UREDNIŠTVO

Goran Dejanović

Davor Dijanović

Edin Muftić

UREDNIK RUBRIKE „UMJETNOST“

Ante Brešić Mikulić

TAJNIK UREDNIŠTVA

Nikolina Rodić

ZNANSTVENI ODBOR

dr. sc. Krunoslav Brčić-Kostić, Institut Ruđer Bošković

doc. dr. sc. Tado Jurić, Hrvatsko katoličko sveučilište

prof. dr. sc. Stipe Kutleša, Institut za filozofiju

doc. dr. sc. Petar Tomev Mitrikeski, Fakultet filozofije i religijskih znanosti

RECENZENTI

doc. dr. sc. Krešimir Bušić

prof. emeritus Tihomir Hunjak

doc. dr. sc. Danijela Lucić

LEKTURA

Tihana Pšenko Miloš

GRAFIČKI DIZAJN, PRIJELOM I PRIPREMA ZA TISAK

Zvonimir Džoić

FOTOGRAFIJE UZ ČLANKE VEZANE UZ TEMU BROJA

Delimir Hrestak

(fotografije Stalnog postava Domovinskog rata Bjelovar)

Privatna arhiva Mile Ćuka i Josipa Lucića

TISAK

Tiskara Zebra

ISSN

1849-0697

MREŽNE STRANICE

www.obnova.com.hr

E-POŠTA

casopis.obnova@gmail.com

Autori

Dominik Andreić dominik.andreic@gmail.com
Ante Brešić Mikulić, mag. art., (doktorand) ante.b.m@hotmail.com
Davor Dijanović davor.dijanovic@gmail.com
Tomo Hunjak, BSc..... hunjaktomo@gmail.com
Borna Kuri, student informatike borna.kuri@gmail.com
Nera Meštrović, mag. arch., mag. ling. nera.mestrovic@gmail.com
Edin Muftić, mag. hist..... eddin.muftic@gmail.com
Marko Paradžik, mag. iur. (doktorand)..... theodorospara@gmail.com
Marko Rajić, bacc. hist..... marko1raic@gmail.com
Marin Sabolović, mag. geog. (doktorand) marinsabolovic@net.hr
Ivan Trogrlić, student povijesti..... trogrlic.ivan@gmail.com
Mario Tomas, mag.hist. mariotms1@gmail.com
Antonio Karlović karlovic2202@gmail.com
Marko Mustić, student sociologije marko.mustic@gmail.com
Josip Vdović, mag. hist..... josip.vdovic@hotmail.com
Tomislav Smoljan, mag. theol..... tsmoljan@hotmail.com
Zrinka Bušić zrinkabusic@gmail.com
Antun Lešić mag. educ. philol. croat. et. hist. antun.lesic@gmail.com
Mate Vodarević
Veronika Paradžik veronika.paradzik@gmail.com

SADRŽAJ

Riječ uredništva 8

RADOVI VEZANI UZ TEMU BROJA

Metafizika rata u misli Juliusa Evole..... 14

MARIO TOMAS

Razgovor s umirovljenim generalom Josipom Lucićem..... 24

MARKO PARADŽIK

„Temelji visoke ratne umjetnosti“ 39

IVAN TROGRLIĆ

Razgovor s generalom Milom Ćukom..... 50

MARIN SABOLOVIĆ

Prikaz knjige Davora Marijana „Domovinski rat“..... 58

DOMINIK ANDREIĆ

Problematika muzeologije i muzeografije Domovinskoga
rata s posebnim osvrtom na privatne zbirke 73

MARIN SABOLOVIĆ

Rat u Mutanabbijevoj poeziji..... 87

EDIN MUFTIĆ

Ratna biografija krvavog baruna:
Roman von Ungern-Sternberg..... 99

BORNA KURI

Zemljopisno-strateške osobine
fortifikacijskoga sustava Vallo Alpino
na hrvatskom primjeru – kompleks Zvoneća..... 110

NERA MEŠTROVIĆ

Komparativna analiza teorije partizanskoga ratovanja
Franje Tuđmana i Carla Schmitta 119

MARKO PARADŽIK

Razgovor s dr. sc. Mirkom Bilandžićem 131

TOMO HUNJAK

Novi hladni rat Sjedinjenih Američkih Država
i Ruske Federacije 141

DAVOR DIJANOVIĆ

RAZNO

Prikaz knjige Feliksa Konecznyja – „Raznolikost
civilizacija“ 177

MARKO RAIČ

Prikaz knjige Kazimira Katalinića „Od poraza do pobjede:
Povijest hrvatske političke emigracije
1945. – 1990.“ 184

MARKO PARADŽIK

UMJETNOST

Dekonstrukcija Kronosa 190

ANTE BREŠIĆ PL. MIKULIĆ (COMES)

KNJIŽEVNOST

Slutnja 196

KAPISTRAN

Vojnik	197
MATE VODAREVIĆ	
Nevjernici.....	202
MARKO MUSTIĆ	
Noćna stvorenja	203
MARKO MUSTIĆ	
Rat.....	204
JOSIP VDOVIĆ	
Otpor	206
TOMISLAV SMOLJAN	
Terorist.....	206
TOMISLAV SMOLJAN	
Praznodušje.....	207
ANTUN LEŠIĆ	
Dečki	207
ANTUN LEŠIĆ	
Z i J.	208
ZRINKA BUŠIĆ	
Zvonku:	209
ZRINKA BUŠIĆ	
„Teta Veronika“	210
VERONIKA PARADŽIK	
Mrak.....	211
ANTONIO KARLOVIĆ	

RIJEČ UREDNIŠTVA

Poštovani čitatelji,

poznavajući istraživanje rata na ovim prostorima, multidisciplinarnost i interdisciplinarni pristup objedinjeni u jednoj publikaciji vrlo je rijetka pojava. No svjetska praksa, koju bi usputno valjalo preslikati na budućnost istraživanja rata u Hrvatskoj, pokazala je kako se rat može proučavati prožimajući različita znanstvena polja od filozofije, književnosti i povijesti umjetnosti preko psihologije, sociologije do povijesti i geografije. Upravo takav pristup može doprinijeti onome čemu mnogi od nas teže, a to je revitalizacija hrvatske nacionalne biti i zajedništva, koji su svoj vrhunac doživjeli u obrambenom Domovinskom ratu, okupljenih oko ideje o samostalnoj i neovisnoj državi pod cijenu vlastitog zdravlja i života, gdje je ljudski život bio tek žrtva za nadzemaljsko, vješto opisano u sintagmi za „oltar Domovine“, a to je Hrvatska.

U današnjem svijetu žednom pacifista govoriti o Hrvatima kao ratničkoj naciji možebitno nije poželjno, ali meritorno bismo učinili povijesnu nepravdu i bilo bi više nego neobično govoriti o kontekstu rata, a pritom ne spomenuti hrvatsko srednjovjekovno kraljevstvo i dinastijske sukobe, ratna umijeća srednjovjekovne ratne mornarice, njezinih okretnih brodova i neretvanskih gusara, konjanike i pješake, uskoke, haramije, graničare i husare, pukovnije husara u francuskoj vojsci Napoleona I. Bonaparte, bokeljske mornare, serežane i domobrane i velike vojskovođe Pavla I. Šubića, Petra Kružića, Bernardina Frankopana, Petra Berislavića, Hrvoja Vukčića Hrvatinića, Nikolu barona Jurišića, Nikolu Šubića Zrinskoga, Marka Mesića, Luku Ibrišimovića, Adama Franju Burića, Josipa Jelačića, Svetozara Borojevića od Bojne. Ratnu svakodnevicu, ili njezino priželjkivanje, ako se to tako strogo može nazvati, redovito su pratila književna djela od Gundulićeva „Osmana“, Marulićevih „Molitve suprotive Turkom“ i „Judite“, opere „Nikola Šubić Zrinski“ Ivana pl. Zajca proslavljene po Markovićevoj domoljubnoj pjesmi „U boj, u boj“ te suvremena Krležina antiratna djela, ali s vrlo konciznim opisima ratnih nedaća „Hrvatski bog Mars“, odnosno novela „Tri domobrana“, „Baraka Pet Be“ i „Bitka kod Bistrice Lesne“. Hrvatske su vojnike redovito pratile budnice poput Mihanovićeve „Horvatske domovine“, Livadićeve „Još

Hrvatska ni propala“, do domobranskih narodnih pjesama Drugoga svjetskoga rata „Ja sam junak iz doline“, „Podravino moja mila“ itd.

Kapaciteti promišljanja mladih suradnika Časopisa u ovom su broju izašli izvan hrvatskih granica proučavajući brojna djela različitih znanstvenih grana, interpretirajući talijanske mislioce, arapske pjesnike, austrijske nadvojvode, ali naravno, nezaobilazno, ne zaboravivši obrambeni Domovinski rat koji je prikazan različitim pristupima, s naglaskom na njegovim sudionicima u razgovorima. Vrlo zanimljiv i jedinstven pristup analize književnoga opusa arapskoga pjesnika Mutanabbija prikazao je Edin Muftić. Književnost u ratu stoga nije rijetka pojava, sasvim suprotno, ona redovito prati slavne junake i bitke, svu tragediju i ponos rata, možda najbolje opisana u pokliču, koji je prilog radu, o „prkosnom životu i časnoj smrti“. Filozofski pristup ratu opisan je u analizi opusa talijanskoga filozofa Juliusa Evole, njegovim razmatranjima o vjerskim pohodima antičkoga Rima, križarskih ratova i džihadu, ali i suvremenoj formi rata, koju je u radu proveo Mario Tomas, sad već tradicionalno proučavajući Evolin lik i djelo. Ivan Trogrlić opisuje i interpretira priručnik austrijske carske vojske „Temelji visoke ratne umjetnosti“ nadvojvode Karla Habsburškog koji opisuje taktiku i logistiku potrebnu za uspješno vođenje rata, ali i analizu stanja u oružanim snagama Austrijskoga Carstva, pregled fortifikacijskih sustava i bitaka, naglašavajući potrebu za reformom vojske. Nastavno na vojskovođe Borna Kuri u biografiji krvavog baruna Romana Feodorovicha von Ungen-Stenberga daje kronološki pregled života konzervativnoga ratnoga heroja Prvoga svjetskoga rata rođenoga u Njemačkoj, vojnoga službenika Ruske vojske i pobornika mongolsko-kineskoga carstva. Tema velikoga rata obrađena je i u radu arheologinje Nere Meštrović koja opisuje fortifikacijski sustav Vallo Alpino građen na granici Italije s Francuskom, Švicarskom, Austrijom i Jugoslavijom, posebno se osvrćući na obilježje fortifikacijskoga sustava Zvonec.

Marko Paradžik je u radu „Komparativna analiza teorije partizanskoga ratovanja Franje Tuđmana i Carla Schmitta“ obradio temu partizanskoga ratovanja i time spojio strani i domaći pogled na jedan specifičan oblik ratovanja.

Obrambeni Domovinski rat obrađen je u razgovoru s umirovljenim general-pukovnikom Milom Čukom, osobnim čuvarom prvoga hrvatskoga predsjednika Franje Tuđmana koji kasnije postaje njegov pobočnik, a potom i zapovjednik Prvoga hrvatskoga gardijskoga zбора,

postrojbe zadužene za zaštitu predsjednika Republike Hrvatske. U razgovoru su otkriveni brojni nepoznati, a vrlo zanimljivi detalji i anegdote, opisan je sam predsjednik, što je dalo drukčije svjetlo na danas ponovno aktualan lik Franje Tuđmana. Marko Paradžik razgovarao je s umirovljenim generalom zbora Josipom Lucićem, dotaknuvši se uloge vrhovnoga zapovjednika u obrambenom Domovinskom ratu, pristupanju obrani Republike Hrvatske od prvih sukoba na Plitvicama do vojno-redarstvenih operacija s kojima je oslobođen okupirani teritorij Republike Hrvatske. Razgovor otkriva i poslijeratni angažman u Hrvatskom generalskom zboru, u braniteljskim udrugama i ulogu generala Lucića u sportu. Prikaz knjige Davora Marijana „Domovinski rat“ donosi Dominik Andreić. U ocjeni djela autor prikaza navodi kako su, s vojno-povijesnoga stajališta, vrlo koncizno istaknute bitke i bojišta u kojima su sudjelovale hrvatske oružane formacije te ocjenjuje kako je to djelo neizbježna literatura za sve istraživače, nastavnike i studente. Muzeologija i muzeografije artefakata proizašlih iz Domovinskog rata opisani su u radu koji obrađuje problematiku oskudnoga broja muzejskih postava i naglašava nužnost osnivanja jedinstvenoga vojnoga muzeja, čija se realizacija čeka desetljećima, uzdajući se u svjetsku praksu osnivanja vrlo atraktivnih i povijesno vrijednih muzejskih koncepta.

Suvremene geopolitičke teme pod nazivom „Novi hladni rat“ obradio je Davor Dijanović s aktualnom problematikom američko-ruskih odnosa i novom vrstom ratovanja fokusiranom na diplomaciju, medijske propagande, energiju, ali i dalje tradicionalno i na vojsku. Tomo Hunjak razgovarao je s dr. sc. Mirkom Bilandžićem o aktualnim temama međunarodne i nacionalne sigurnosti, terorizmu, krizama, uključujući i aktualnu migrantsku krizu, ali i nacionalno jedinstvo koje smo ponovno, nakon ratnih godina, pokazali nakon uspjeha hrvatske nogometne reprezentacije.

Radovi nevezani uz temu broja odnose se na prikaze pravnika Marka Paradžika i povjesničara Marka Raića. Paradžik je u prikazu knjige Kazimira Katalinića „Od poraza do pobjede: Povijest hrvatske političke emigracije 1945. – 1990.“ apostrofirao povijesni značaj hrvatske emigracije i borbe za ideju hrvatske države geografski vrlo daleko s naglaskom na južnoameričke receptivne države u kojima hrvatski emigranti i danas, nakon više desetljeća, i dalje djeluju. Marko Raić napisao je prikaz knjige „Raznolikost civilizacija“ poljskoga

autora Felixa Konecznya, usporedivog s velikim Oswaldom Spenglerom u vidu filozofije povijesti.

Cjelina o umjetnosti obuhvaća pregled likovnoga ciklusa magistra umjetnosti Ante Brešića Mikulića „Dekonstrukcija Kronosa“, njegov tehnički opis, koncept temeljen na Kronu – grčkom božanskom utjelovljenju vremena – povezujući povijesnu kroniku filozofske misli s ikonologijom lika. Autor na koncu opisuje djela nazvana „Aristokracija“, „Timokracija“, „Oligarhija“, „Demokracija“ i „Tiranija“. Broj zatvara književnost, od proze pisane pod pseudonimom sukladno proglasu iz osmoga broja časopisa imamo djelo „Slutnja“, autora koji se nazvao „Kapistran“ po svecu koju se borio s Turcima te je pokopan u Hrvatskoj, i tematski prikladan tekst „Vojnik“ autora Mate Vodarevića. Poeziju u ovom broju piše nekoliko starih autora kao što su Antonio Karlović („Mrak“), Marko Mustić („Nevjernici“, „Noćna stvorenja“), Josip Vdović („Rat“) i nekoliko novih autora: Tomislav Smoljan („Otpor“, „Terorist“), Antun Lešić („Praznodušje“, „Dečki“) i naposljetku Zrinka Bušić, nećakinja Zvonka Bušića, s dvije intimne pjesme („Z. i J.“, „Zvonku“). Uz navedene pjesme tu je i pjesma Veronike Paradžik, kćeri Ante Paradžika, pod naslovom „Tetka Veronika“, posvećena ženi koja je proljećarima nosila hranu u zatvor nakon što su došli pod udar komunističkoga režima.

S obzirom na to da je dosta gore navedenih radova iz književnosti tematski vezano uz ovaj broj časopisa, valja se vratiti na početak i konstatirati kako bi započeti bilo koje djelo o ratu, a ne citirati Konfucijeva suvremenika, vojskovođu i mislilaca rata Sun Tzua, bilo kao otići u Rim, a ne vidjeti Petra (*videre Petrum*). Jednako tako bilo bi vrlo neodgovorno analizirati i interpretirati kulturu, društvo i politiku u Hrvatskoj, a da se pritom ne obradi rat kao sociološki fenomen, ovoga puta s posebnim naglaskom na obrambeni Domovinski rat jer, kako piše Sun Tzu u 6. stoljeću prije Krista:

...rat je od životne važnosti za državu; to je područje u kojem se rješava biti ili ne biti; to je staza koja vodi u sigurnost ili propast. (Ili »jer je (bojno polje) mjesto gdje se rješava pitanje života i smrti (a rat) put da se ostane živ ili propadne«.) Stoga je nužno dobro ga proučiti...

Marin Sabolović,
voditelj Uredništva časopisa „Obnova“

*»Rat je, bratjo, rat junaci,
Pušku hvataj, sablju paši,
Sedlaj konjče, hajd pješaci,
Slava budi, gdi su naši!«
Buči bura, magla projde, —
Puca zora, tmina bježi, —
Tuga mine, radost dojde, —
Zdravo slobost, — dušman leži!
Veseli se, tužna mati,
Padoše ti verli sini,
Ko junaci, ko Horvati,
Ljaše kervcu domovini!*

Ulomak iz pjesme Antuna Mihanovića „Horvatska domovina“

TEMA BROJA

Pregledni članak
Rukopis zaprimljen: 10. 12. 2018.
Rukopis prihvaćen za tisak: 1. 5. 2019.

KOMPARATIVNA ANALIZA TEORIJE PARTIZANSKOGA RATOVANJA FRANJE TUĐMANA I CARLA SCHMITTA

Autor: Marko Paradžik¹

Takva je priroda rata, gdje je ulog istovremeno igra i opravdanje. Tako viđen, rat je najistinitiji oblik poricanja. To je opit volje pojedinca i volje drugog unutar veće volje koja je, zato što ih povezuje, primorana

1 mag. iur., Dom hrvatskih veterana, Park stara Trešnjevka 4, Zagreb, theodoros-para@gmail.com

izabrati. Rat je ultimativna igra zato što je rat, na kraju krajeva, prisila na sjedinjenje postojanja. Cormac McCarthy, „Krvavi meridijan“²

Sažetak: Rad donosi usporedbu promišljanja o partizanskom ratovanju Carla Schmitta iz njegova spisa „Teorija partizana“ (napomena o pojmu političkog) i Franje Tuđmana iz njegove knjige „Rat protiv rata“. U uvodu se uspoređuju biografije Franje Tuđmana i Carla Schmitta radi isticanja različitosti perspektive na fenomen partizanskoga ratovanja. Analiza njihovih promišljanja prolazi kroz usporedbu osnovnih značajki radova u kojima su izložena razmišljanja (razdoblje objave, svrha, opseg, podjele po tematskim cjelinama, povijesni raspon analize, metoda analize). Zatim se njihova promišljanja stavljaju u međunarodnopravni kontekst s obzirom na to da je partizanski rat objekt normiranja međunarodnoga prava. Prije samoga zaključka ukupne komparativne analize izlaže se njihovo korištenje umjetnosti i filozofije u razlaganju tematike partizanskoga ratovanja. U zaključku se konačno ispituje aktualnost njihovih promišljanja.

Ključne riječi: *partizanski rat, Franjo Tuđman, Carl Schmitt*

1. Uvod

Franjo Tuđman znatno je mlađi od Carla Schmitta, s obzirom na to da je rođen 14. svibnja 1922. u Velikom Trgovišću, dok je Carl Schmitt rođen 1888. godine.³ Carl Schmitt bio je pravnik, doktor znanosti, čija se pravnička karijera kretala uglavnom u akademskom miljeu, no surađivao je s vlastima Trećega Reicha kroz rad u državnim institucijama.⁴ Franjo Tuđman bio je povjesničar, doktor znanosti, što je postao nakon napuštanja vojne službe s činom generala zaslužnim sudjelovanjem u antifašističkom pokretu u Drugom svjetskom ratu.⁵ Odmah možemo uočiti da su njih dvoje za vrijeme Drugoga svjetskoga rata bili na neprijateljskim stranama i da su njihova uvjerenja bila formirana u različitim ideološkim matricama, što je sigurno utjecalo na njihova promišljanja o partizanskom ratovanju, kako će se kasnije prikazati u ovom radu.

2 <https://www.youtube.com/watch?v=etOkZ6YBAZY>, pristupljeno 10. travnja 2019.

3 <http://predsjednica.hr/stranica/16/>, pristupljeno 10. travnja 2019.

4 Marko Paradžik, „Carl Schmitt – Uvod u osnove opće teorije prava i države konzervativne revolucije“, *Obnova*, br. 10 (2018), 24.

5 <http://predsjednica.hr/stranica/16/>, pristupljeno 10. travnja 2019.

Carl Schmitt piše spis „Teorija partizana“ (napomena o pojmu političkog) nakon poraza Trećega Reicha, u svojevrstnoj intelektualnoj izolaciji, premda nije osuđen na Nürnberškim procesima i izdaje ga 1963. godine.⁶ Franjo Tuđman piše svoju knjigu „Rat protiv rata“ također nakon završetka Drugoga svjetskoga rata i izdaje ju 1957. godine, dakle znatno ranije nego Schmitt.⁷ U drugom izdanju knjige Tuđman u bibliografiji navodi Schmittovo djelo.⁸ Povijesni kontekst nastanka njihovih radova koje ću komparativno analizirati su pedesete i šezdesete godine prošloga stoljeća, stoga u obzir treba uzeti neke općepoznate povijesne okolnosti: bipolarna ideološka i vojna konfrontacija SAD-a i SSSR-a u svijetu te prijetnja atomskim ratom.

2. Strukturna i teleološka analiza knjige „Rat protiv rata“ i spisa „Teorija partizana“ (Napomena o pojmu političkog)

Schmittova teorija partizana nastala je na temelju dvaju predavanja održanih 15. ožujka 1962. godine u Pamploni i 17. ožujka iste godine na sveučilištu u Zaragozi, a koja su objavljena u publikaciji *Catedre* iste godine. Podnaslov djela upućuje na njegove druge spise koji se bave pojmom političkog te problemom razlikovanja prijatelja i neprijatelja, što on sam ističe u predgovoru.⁹ Time napominje da ga pojam partizana i partizanskoga ratovanja zanima u političkom smislu, no u analizi poglavlja njegova spisa vidjet ćemo da je njegova analiza interdisciplinarna jer se njegovo razmišljanje kretalo u vojnoj, filozofskoj, pravnoj, futurološkoj, suvremenoj, pa čak i umjetničkoj analizi pojma partizanskoga ratovanja. Sam naslov knjige Franjo Tuđman u uvodu objašnjava tako što odmah postavlja tezu kako je partizansko ratovanje uvijek „... (obrambeni) rat protiv (osvajackoga) rata...“ te izrijeком određuje interdisciplinarne aspekte svojega promišljanja: povijesni razvitak, međunarodno pravo, filozofsko-etičku dimenziju, književnost i umjetnost, strategiju i razvitak u budućnosti.¹⁰ Dakle, obojici je zajednički interdisciplinarni pristup, no s razlikom u tome što Tuđman postavlja jasnu tezu, dok Schmitt kreće u promišljanje bez jasne polazne teze, osim isticanja povezanosti partizanskoga ratovanja s političkom

6 Paradžik, *Carl Schmitt*, 25.

7 <http://www.tudjman.hr/zivotopis>, pristupljeno 10. travnja 2019.

8 Franjo Tuđman, *Rat protiv rata*, Zora (1970), 639.

9 Carl Schmitt, *Politički spisi*, Politička kultura (2007), 131.

10 Tuđman, *Rat*, 18–19.

dimenzijom. Tuđmanova teza implicitno postavlja partizanski način ratovanja u sferu borbe za slobodu, što je sigurno uvjetovano njegovim sudjelovanjem u partizanskom pokretu pa je logično da ga želi prikazati kao pozitivnu društvenu pojavu. Tuđmanov emocionalan odnos prema postavljenoj tezi možemo iščitati iz posvete knjige borcima oslobodilačkih i revolucionarnih partizanskih ratova te njegovu bratu Štefeku koji je 1943. poginuo kao partizan sa 17 godina.¹¹ Zanimljiva sličnost jest da Schmittov spis također ima posvetu kolegi pravniku i teoretičaru Ernstu Forsthoffu za njegov 60. rođendan, no sasvim je jasan različiti stupanj emocionalne uvjetovanosti tih dviju posveta.¹²

„Rat protiv rata“ razlikuje se od „Teorije partizana“ kvantitativno, po broju stranica. Tuđmanova knjiga odnosi kvantitativnu prevagu nad Schmittovim spisom, no iz toga se, naravno, ne može ništa zaključiti o kvaliteti njihovih promišljanja. Tuđmanovo drugo izdanje „Rata protiv rata“ ima devet glava (Kamen spoticanja, oslobodilački pokreti i partizansko ratovanje u starijoj povijesti, Oslobodilački pokreti i partizansko ratovanje ostalih naroda, Partizansko ratovanje kao sastavni dio razvitka opće ratne vještine redovnih oružanih snaga, Narodnooslobodilački rat i socijalistička revolucija u Jugoslaviji 1941. – 1945., Oslobodilački partizanski pokreti i ratovi ostalih naroda u razdoblju Drugoga svjetskog rata i u današnje doba, Oslobodilački i partizanski ratovi u kulturi i u svjetlosti teorija o ratu, Partizanski rat i međunarodno pravo, Ratne doktrine i strategija i Taktika partizanskog ratovanja u razdoblju druge svjetske vojne) od kojih svaka ima svoja poglavlja i potpoglavlja.¹³ Slijedom navedenoga lako je zapaziti da je naglasak Tuđmanove povišene analize na Drugom svjetskom ratu, što podupire prethodno autorovo razmatranje Tuđmanove teze o partizanskom ratovanju. Schmittov spis sadržava sljedeća poglavlja: Uvod (pogled na polazišnu situaciju 1808./1813., Horizont našeg razmatranja, Riječ i pojam partizan, Pogled na međunarodnopravno stanje), Razvoj teorije (Pruski nerazmjernan odnos prema partizanstvu, Partizan kao pruski ideal 1813. i obrat ka teoriji, Od Clausewitza do Lenjina, Od Lenjina do Mao Zedonga, Od Mao Zedonga do Raoula Salana), Aspekti i pojmovi posljednjeg stadija (Prostorni aspekt, Razaranje socijalnih struktura, Svjetskopolitički kontekst, Tehnički aspekt, legalnost i legitimnost, Zbiljski neprijatelj,

11 Tuđman, *Rat*, 5.

12 Schmitt, *Politički*, 131.

13 Tuđman, *Rat*, 724–728.

Od zbiljskog k apsolutnom neprijatelju).¹⁴ Navedeno prvo poglavlje u uvodu Schmittovoga spisa naznačuje od kojega povijesnoga razdoblja (19. stoljeće) Schmitt počinje razmatrati povijest u svojoj analizi. Tuđmanova analiza odlazi daleko dalje u prošlost pa za prvi povijesni primjer partizanskoga ratovanja uzima događaje iz 40. stoljeća prije naše ere, gdje borbu Sumerana protiv Akadijaca proglašava partizanskim ratovanjem s obzirom na svoju spomenutu tezu iz koje proizlazi da su se Sumerani kao partizani suprotstavili Akadijcima kao osvajačima.¹⁵

3. Analiza teoretskoga razmatranja pojma partizana i partizanskoga ratovanja te promatranja povijesti partizanskoga ratovanja

Većina velikih modernih filozofa (npr. Hegel, Heidegger) prije izgradnje filozofskoga sustava rade pregled dotadašnjih filozofskih pristupa, stoga je u izgradnji teorije partizanskoga ratovanja dobar početni pristup pregled dotadašnjih teorija partizanskoga ratovanja. Za uspostavu teorije isto je tako potrebno definirati pojmove na temelju kojih će se graditi teorija.

U poglavlju „Riječ i pojam partizan“ Schmitt uz višejezičnu etimološku analizu pojma (franc. *le parti* – partija/stranka; stranački pristaša) ističe nekoliko važnih obilježja pojma partizan: neregularnost (vojno-tehnički smisao u vidu je li pripadnik regularne ili neregularne vojske, npr. vidljivost oznaka, način borbe itd.), pojačana mobilnost aktivne borbe (vojno-tehnički smisao s ekstenzivnim tumačenjem u području tajnog djelovanja civila), pojačani intenzitet političkoga angažmana (proizlazi iz etimologije i političke dimenzije jasne ideološke odrednice) i njemu iznimno važan telurski-zemljani karakter, budući da smatra da ne postoji mogućnost pomorskoga partizana.¹⁶ Tuđman navodi sljedeća važna obilježja partizana: politički program i cilj borbe, nefrontalna borba te moralni karakter (oslobodilačka borba).¹⁷ Očito je iz navedenoga da je Tuđmanovo dosta šire povijesno protezanje partizanskoga ratovanja i ideološka matrica te jača emocionalna uvjetovanost utjecala na njegovu manje jasnu i obilježjima užu definiciju partizana, s tim da je Schmittovom definiranju vjerojatno pomogla činjenica da je pravnik po struci te

14 Schmitt, *Politički*, 131–178.

15 Tuđman, *Rat*, 49.

16 Schmitt, *Politički*, 137–141.

17 Tuđman, *Rat*, 23–45.

uz to da je duže vrijeme proveo u akademskom miljeu i izdao veći broj bibliografskih jedinica nego Tuđman.

Tuđman početak partizanske teorije smješta u 19. stoljeće, koje je kao početno Schmitt uzeo za početak svoje analize (otpor Španjolaca Napoleonu), te prvim djelom o problemu partizanskoga ratovanja smatra ono Francuza Miere de Corveya – „Des Partisans et des corps irréguliers“, objavljeno 1823. u Parizu.¹⁸ Schmitt ne spominje to djelo, već kao pravnik uzima „Pruski edikt o mobilizaciji zemaljske garde 1813. godine“ kao pravni akt kojim se poziva na partizanski rat protiv Napoleona. Zatim uzima Clausewitza kao teoretičara koji prepoznaje figuru partizana u knjizi „O ratu“ u poglavlju 6B 8. knjige.¹⁹ U daljnjem razvoju partizanske teorije uzima Lenjinov članak „Partizanska borba“ (objavljen 13. listopada 1906. godine u ruskom časopisu „Proleter“) gdje partizansko djelovanje veže uz revoluciju i marksizam te ističe da je bio poznavatelj Clausewitzeva djela.²⁰ Nadalje se usmjerava na praksu Mao Zedonga i Raola Salana, „Upute za mali rat“ Švicarskoga udruženja časnika te spominje knjigu Rolfa Schroersa „Der Partisan“ iz 1961., u kojoj reinterpetacija partizana ide prema općem simboliziranju i rastvaranju pojma gdje se svaki individualist i nonkonformist može nazvati partizanom, to jest oduzima se vojni karakter kao obilježje pojma partizan.²¹ Tuđman, osim što jasnije od Schmitta postavlja početak partizanske teorije, uz to što spominje one autore koje je Schmitt spomenuo (npr. Clausewitza), spominje i neke druge autore (Ljubomir Ivanović – „Četovanje i četničko ratovanje“, Chester Wilmot – „Borba za Europu“ itd.) te se polemično usredotočuje na pobijanje teze partizanskoga rata kao nedopuštenoga i nelegitimnoga.²² Zamjetan nedostatak jasnih i sustavnih teorija prije njihovih teorija proizlazi iz toga što će u modernom ratovanju puna važnost partizanskoga ratovanja doći do izražaja tek za vrijeme Drugoga svjetskoga rata, neposredno prije njega i nakon njega pa se zato Tuđman i Schmitt više usredotočuju na povijest tih razdoblja kako bi iz prakse stvorili teoriju.²³ U tom smislu opravdano je zamjetna kvantitativna Tuđmanova usredotočenost po poglavljima

18 Tuđman, *Rat*, 36.

19 Schmitt, *Politički*, 153.

20 Schmitt, *Politički*, 153–155.

21 Schmitt, *Politički*, 139.

22 Tuđman, *Rat*, 40–45.

23 Schmitt, *Politički*, 136.

na Drugi svjetski rat, no to je sasvim sigurno bilo po volji komunističkoga režima u kojem je za razliku od Schmitta mirno živio, barem sve do njegova razbijanja mita o Jasenovcu te potpisivanja „Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika“ iz 1967. godine.²⁴

4. Normiranje partizanskoga rata u međunarodnom pravu

Schmitt u pregledu normiranja partizanskoga ratovanja u međunarodnom pravu polazi od „Haaškog pravilnika o kopnenom ratu“ od 18. listopada 1907. koji je izjednačio dragovoljce i borce spontanih narodnih ustanaka s regularnim oružanim snagama, zatim Ženevske konvencije iz 1949. godine za koje zaključuje da unose promjene u klasični pravni institut *occupation bellica*, koji je precizno uređen u prethodno spomenutom haškom pravilniku, unoseći element organiziranosti kao obilježje partizana i pojam rizika, što Schmitt ismijava kao nerealno jer partizan uvijek djeluje s rizikom i prihvaća da ga neprijatelj stavlja „izvan prava, zakona i časti“.²⁵ Dakle, razlika je u tome što prema prethodnom pravilniku partizan nema ista prava kao regularni borac i smatra se ratnim zločincem.

Tuđman na početku vješto povezuje pravnu teoriju u svojoj analizi normiranja partizanskoga rata u međunarodnom pravu pa tako suprotstavlja monističko-etatističko i monističko-univerzalističko shvaćanje izvora međunarodnoga prava, generalno utvrđuje da su sve pravne teorije išle u smjeru nedopuštenosti partizanskoga načina prava izuzev teorije prava na samoobranu i uz to ističe teoriju ratne nužde kao iznimku te tvrdi da su pojam rata i pojam prava u biti suprotstavljeni jer je rat stanje bez pravila.²⁶ Zatim suvereno ulazi u povijest razvoja međunarodnoga prava unutar kojega se razvijalo i međunarodno ratno pravo pa tek nakon dužega izlaganja dolazi tamo gdje Schmitt počinje, s tim da za razliku od njega spominje neratificiranu Bruxellesku deklaraciju iz 1874. gdje se u članku 10. ističe pravo naroda na ustanak, budući da će taj članak postati međunarodno ratno pravilo kao članak 2. Pravilnika IV. Haške konvencije 1907. s važnom dopunom o tome da ustanici moraju otvoreno nositi oružje, što Tuđman s pravom smatra nepraktičnim jer poništava vojnu taktiku partizana: „Ratni običaji, prava i obveze ne primjenjuju se samo na vojsku nego i na vojnici (miliciju ili narodnu vojsku) i na dobrovoljačke odrede koji ispunjavaju ove uvjete: 1. da na

²⁴ <http://www.tudjman.hr/zivotopis>, pristupljeno 10. travnja 2019.

²⁵ Schmitt, *Politički*, 141–145.

²⁶ Tuđman, *Rat*, 531–540.

čelu imaju osobu odgovornu za podčinjene, 2. da imaju određeni znak za razlikovanje koji se može prepoznati na razdaljini, 3. da oružje nose otvoreno i 4. da se u operacijama pridržavaju ratnih zakona i običaja.”²⁷ Tuđman u tom smislu vrlo pozitivno ocjenjuje Martensonovu klauzulu kojom se želi „istaknuti da se iz toga što u ratnom pravu ne postoji neka određena zabrana, postavljena pravilima ugovornoga ili običajnoga međunarodnoga prava, ne smije zaključiti da postoji sloboda djelovanja zaraćenih stranaka i da je dopušteno sve što nije zabranjeno; zaraćene su stranke uvijek vezane elementarnim zakonima čovječnosti i zahtjevima javne savjesti.”²⁸ Tuđman ponovno iznosi nešto što Schmitt nije spomenuo – Stockholmski nacrt, te nakon toga dolazi do četiri Ženevske konvencije gdje se za partizane koristi naziv „članovi organiziranih pokreta otpora“. Nije zadovoljan time što se jasno nije priznao partizanski rat kao institut međunarodnoga prava.²⁹ Vrijedi spomenuti da je kao pozitivan primjer spomenuo odredbu iz „Ratna pravila“ Srbije 1877.: „Ako se stanovništvo ili pojedini građani kojega zauzetoga mjesta ili zemlje pobune i ustanu protiv okupacione vojske, oni se smatraju za buntovnike i sudi im se po vojnokaznenim zakonima. Ali ako takav ustanak obuzme masu stanovništva te je u dotičnoj oblasti postao već općim ustankom, onda svojim opsegom prelazi granice kaznenoga prava, izrasta ispod njegove moći i stvara novu ratnu silu koja, kad je vojnički organizirana i vojuje po ratnim pravilima, dobiva značaj ratnoga neprijatelja pa se onda prema njoj takvim načinom postupa.”³⁰ Zaključno možemo primijetiti da se partizan i partizansko ratovanje nigdje izrijeком u svim pravnim aktima ne spominje kao pravna kategorija.

Tuđmanova analiza partizanskoga rata u međunarodnom pravu čini se daleko sveobuhvatnijom i iscrpnijom nego Schmittova, što je pomalo paradoksalno s obzirom na to da je Tuđman povjesničar, a Schmitt pravnik.

5. Partizanski rat u filozofiji i umjetnosti

Osim što u svojim radovima spominju brojne književnike, Tuđman i Schmitt nerijetko i izravno eruditski citiraju književna djela radi boljeg

27 Tuđman, *Rat*, 554–557.

28 <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=39128>, pristupljeno 10. travnja 2019.

29 Tuđman, *Rat*, 56.

30 Tuđman, *Rat*, 565.

razumijevanja partizana i partizanskoga ratovanja, čime njihov interdisciplinarni pristup širi stupanj spoznaje.

Schmitt tako za primjer uzima Tolstojev epski roman „Rat i mir“ u kojem je „neobrazovani mužik jači i inteligentniji od svih stratega i taktičara“ te tvrdi da je Staljin iskoristio taj mit o nacionalnom partizanstvu.³¹ Zatim iznosi stihove Maove pjesme „Kunlun“ kako bi dokazao telurski genij kozmopartizana iliti svjetskoga partizana koji je u komunizmu i marksizmu dobio svoj planetarni značaj:

„Kad bi mi nebo bilo boravište, izvukao bih svoj mač
I razbio bih te u tri komada:
Jedan kao poklon Europi
Jedan za Ameriku,
Ali jedan bih zadržao za Kinu,
I mir bi vladao na svijetu.”³²

Citirana pjesma izražava ujediniujuću oprečnost rata i mira kao izreka starih Latina *si vis pacem para bellum* (ako želiš mir, spremaj rat), s tim da je zanimljivo da se Rusija ne nalazi u jednadžbi te pjesme.

Tuđman je ponovno ovdje više minuciozan i ekstenzivniji u tumačenju nego Schmitt pa kreće od staroga vijeka (indijski ep „Mahabharata“, antička tragedija „Okovani Prometej“), preko srednjega vijeka („Beowulf“, kult Robina Hooda, Shakespearea, „Judite“ Marka Marulića) pa sve do novoga vijeka (Byron, Shaw) i moderne književnosti (Sartre, Kovačić), uz spomen brojnih likovnih umjetnika (npr. Zadkin – „Čovjek poderanih grudi“, Delacroix – „Barikade“, Hegedušić – „Zeleni kadar“), gdje sve što ima imalo veze s ratom i općenito idejom slobode povezuje s pojmom partizana i partizanskoga ratovanja.³³ Koliko je to opravdano teško je reći jer umjetnost za razliku od znanosti nije egzaktna. Usput rečeno, Tuđman i početke poglavlja „Rata protiv rata“ koji nemaju veze s tematikom partizana u književnosti često popratni prigodnim citatom iz književnosti, filozofije ili citatom povijesnih osoba.

Tuđman iznosi općenito pojam rata kroz povijest filozofije, počevši od antike Heraklitovoga fragmenta 53. i 82. („Rat je otac svemu i kralj svih, jedne je iznio kao bogove, druge kao ljude, jedne je učinio robovima, druge slobodnima“), Ciceronovo opravdanje rata kao sredstvo

31 Schmitt, *Politički*, 136.

32 Schmitt, *Politički*, 160.

33 Tuđman, *Rat*, 437–482.

mira, zatim prelazi na skolastiku i srednjovjekovne filozofe te pojam pravednoga rata filozofa sv. Augustina i sv. Tome Akvinskoga. Njima pak suprotstavlja Erazma Roterdamskoga i niz novovjekovnih i modernih filozofa (Hugo Grotius – međunarodno pravo rata, Imanuel Kant – vječni mir, Georg Wilhelm Friedrich Hegel – rat kao osvajanje, Friedrich Nietzsche – mir kao sredstvo za rat, Oswald Spengler – rat kao kraj dostojan kulture itd...) te sukladno službenoj ideologiji za vrijeme koje je pisao svoj rad završava s Marxom i Engelsom: „Rat ima ulogu babice svaki put kad staro društvo u svojoj utrobi nosi novi poredak.”³⁴ Dakle, gotovo nigdje nije povezao bavljenje filozofije ratom s konkretnim problemom partizana i partizanskoga ratovanja da bi završio u teoriji aktivne koegzistencije i znanstvenom socijalizmu kao putu prema nestanku ratova, to jest pravom ratu protiv rata.³⁵ Teško je otići se dojmju ideološkoga utjecaja marksizma na njegovo promišljanje o problemu partizanskoga ratovanja i da je to razmatranje povijesti filozofije rata više služilo naklonosti komunističkoga režima nego samoj temi njegove knjige. Tuđman se filozofijom rata bavio i u knjizi sličnoga stila pisanja, „Bespuća povijesne zbiljnosti“, čiji podnaslov glasi – „Rasprava o povijesti i filozofiji zlosilja“, gdje nakon razbijanja mita o Jasenovcu te knjige slijedi treći dio nazvan „Filozofija i povijesno zlo“ sa sličnim pogledom na rat kao apsolutno zlo, posebice na rat opisan u filozofiji Spenglera i Nietzschea.³⁶

Schmitt svoj spis završava u sferama filozofije, što nije čudno jer se filozofija poput pjesništva bavi kvalitetom visoke apstrakcije i onog univerzalnog, to jest općenitog kao najvišeg stupnja ljudske spoznaje. Naime, on za razliku od Tuđmana mnogo konkretnije sa stajališta filozofije govori o partizanu i povezuje partizansko ratovanje s pojmom apsolutnoga/totalnoga rata te to stavlja u kontekst s razvitkom tehnologije i tehnike, tvrdeći da je partizan postao apsolutan neprijatelj i da se bez zbiljskog neprijatelja javlja opasnost od korištenja apsolutnih sredstva uništenja (npr. atomska bomba) te zaključno citira Hegela: „Oružje je bit samog borca“.³⁷

34 Tuđman, *Rat*, 482–502.

35 Tuđman, *Rat*, 512–515.

36 Franjo Tuđman, *Bespuća povijesne zbiljnosti*, Hrvatska sveučilišna naklada (1994), 239, 327–341.

37 Schmitt, *Politički*, 177.

6. Zaključak

Zajedničke značajke Schmittova i Tuđmanova mišljenja jesu interdisciplinarni pristup, erudicija, oslanjanje na filozofiju i umjetnost te u većem dijelu analiza međunarodnoga pravnoga korpusa, povijesne okolnosti hladnoga rata prilikom pisanja o istoj tematici. Treba priznati da se razlikuju u mnogo više stvari: u početnoj tezi, kvantitativnom opsegu analize i osnovnoj strukturi rada te povijesnom rasponu analize, načinu uvrštavanja umjetnosti i filozofije u spoznaji, ideološkoj matrici itd... Više je dakle razlika nego sličnosti, tim više ako se u obzir uzmu njihove biografske razlike po kojima su doslovno bili neprijatelji, kao i činjenica da je Franjo Tuđman iskusio partizansko ratovanje, dok je Schmitt u tom pogledu bio samo teoretičar, što ne znači da je razina njegove spoznaje samim tim lošije kvalitete.

Carl Schmitt na kraju svojega spisa iznosi slutnju kako će partizanski način ratovanja i figura samog partizana s razvitkom tehnologije i tehnike kao *nomos* zemlje biti sve važnija. U kontekstu *proxy* ratovanja u Afganistanu, Siriji, Ukrajini i drugim kriznim žarištima u svijetu možemo li reći da je pojam partizanskoga ratovanja i partizana izgubio važnost razvojem tehnologije i porastom prijetnje nuklearnoga rata? U kakvom su odnosu pojam terorizma i terorista s pojmom partizana i partizanskoga ratovanja?

Franjo Tuđman u svojim se djelima bavio ratom da bi naposljetku s hrvatskim narodom ostvario državu Hrvata upravo ratom. Koliko mu je njegovo prethodno iskustvo i razumijevanje partizanskoga ratovanja koristilo u tom podvigu?

Navedena pitanja u zaključku premašuju doseg, opseg i svrhu ovoga rada, stoga ću rad umjesto odgovorima zaključiti citatom demonskoga lika suca Holdena iz istoga djela kojim je rad započeo:

„Rat je bio uvijek ovdje. Prije nego što se čovjek pojavio, rat ga je čekao. Vrhovni zanat je čekao svojeg vrhunskog zanatliju. Tako je bilo i tako će uvijek biti. Tako i nikako drugačije”³⁸ (nap. a. – slobodan prijevod).

38 “War was always here. Before man was, war waited for him. The ultimate trade awaiting its ultimate practitioner. That is the way it was and will be. That way and not some other way”, <https://www.youtube.com/watch?v=etOkZ6YBAZY>, pristupljeno 10. travnja 2019.

A comparative analysis of Franjo Tuđman and Carl Schmitt's partisan warfare theory

Abstract: The paper compares the thoughts about partisan warfare found in Carl Schmitt's *Theory of the Partisans* (a note on the concept of the political) with those of Franjo Tuđman in his *Rat protiv rata* (*War Against War*). To point out their different perspectives on the phenomenon of partisan warfare, the introduction focuses on a biographical comparison of the two authors. We analyse their thinking through a comparison of the primary characteristics of the works concerned (period of publication, purpose, scope, divisions by thematic wholes, the historical range of the analysis, the method of the analysis). Further, their thinking is placed in the context of international law, since partisan war is an object of regulation in international law. Before concluding the entirety of the comparative analysis, we turn to their use of art and philosophy in considering the subject of partisan warfare. The conclusion examines the currency of their deliberations.

Keywords: *partisan warfare, Franjo Tuđman, Carl Schmitt*

Bibliografija

Carl Schmitt, *Politički spisi, Politička kultura*, Zagreb (2007.)

Franjo Tuđman, *Bespuća povijesne zbiljnosti*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb (1994.)

Franjo Tuđman, *Rat protiv rata, Zora*, Zagreb (1970.)

Marko Paradžik, „Carl Schmitt – Uvod u osnove opće teorije prava i države konzervativne revolucije“, *Obnova*, br. 1. (2018.)